

המציא וברא "אלקה" [ע"ד משי"כ לקמן פ"ב ה"י³⁸]: שמות המלאכים . . . אלקים. ובפירוט יומר כל הרמב"ם³⁹: מלאך, גלגל, כוכב] שחיו ממנו, ו"אלקה" זה⁴⁰ הוא שברא את העולם.

ולכן כותב הרמב"ם סכרא זו [שישי שם אלקה אחר חוץ מזה] בהלשון "התעלה על דעתו" – כי סכרא זו [לפי דעתו – טעותו של האדם הטוב כו'⁴¹] היא מפני שרצוה להגדיל (היפך ד"ענותותו", הפ"ל) ונהגלות בכבוד השם, על"י בריעת אלקותו ית'.

יא. כאמור לעיל (סעיף ז'), ש"יסוד היסודות ועמוד החכמות" כולל שני ענינים: "לרדע שיש שם מצוי ראשון וכו'", ו"אם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי כו'" – צריך להבי':

בשלמא ילרדע שיש שם מצוי ראשון וכו'" – מוכן, שהוא "יסוד" לכל הלכות התורה, מכיון שכל ענין ה"הלכות" הוא (כנ"ל שם) לפעול בנמצאים (במצויאות) שבעולם.

כלומר: באם יחשוב האדם שהש"ית הוא רק "אינו מצוי", יבוא לרדע מסקנא שמצויאות העולם היא דמיון. ומכיון שהנהגה זו שוללת את חשיבותם של הלכות המתורה שענינם הוא לפעול בהדברים שבעולם – לכן, ה"יסוד" לכל הלכות המתורה הוא "לרדע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא":

אבל הענין ד"יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי (שמצד בחינה זו) אין דבר אחר יכול להמצאותו" (כ"א במצויאות שאינה אמתית, דמיון בעלמא) – מה שייכרות יש לו לה"יסוד" של הלכות?

38 ראה מ"ג ח"א פ"ב, שם ח"ב פ"ג, טושי"ע א"ח טס"ח.

39 ה"ל ע"ז רפ"ב, וע"ד המכלה והחסידות גם מדותיו יתי, ספירות וכו' – ראה ש"ש מצות התפלה פ"ז (בפירוש מר"ל אל"ל ולא למדתי): ואסור לנו להתפלל אליהן (להספירות) כי אין בידן להועיל לנו כו'.

40 ולא המב"ם, כי הוא יתי' (לרעתו) הוא רק "אינו מצוי".

ועפ"י מוכן בפשטות שכל המעלה על דעתו שיש אלקה אחר חוץ מזה" הוא היפך הענין ד"לרדע שיש שם מצוי כו'". ובהו טרה הקשיא שבראש אמנה פ"ה ד"ה הספק השני.

41 אבל לא לפי האמת. ולכן כותב "המנעלה (האדם המעלה) על דעתו" ולא "יעלה (גם מעצמו) – השפעה מלמעלה) על הדעת" (ככה"כ וג').

42 וע"ד הדעות (לקוי"ת פנתוס פ. א, שה"ש ל"ב, ד"ה טרה אלקי אונר תרצ"ד, ובכ"ז) בפירוש הכתוב "רם על כל גוים", שהגויים מרוממים את ה' ואומרים שיעו"ה את הארץ בידי צבא השמים. ובכ"ה טרה שם, שמטעם זה הם אומרים שגם "התחות הגשמי". היא מהנהגת הכחמי". – וראה רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ב, שם רפ"ב.

הוא רק "אינו מצוי" (ולא השפיל את עצמו בכח"י "מצוי"). כי באם נאמר כן – אזי "אין דבר אחר יכול להמצאותו" (ואז הרי מצויאות העולם הוא דמיון, שרצוה ומסקנא זו היא בניגוד להענין דתמו"צ, כדלקמן סעיף י"א): ולכן צריך לומר, שאף שהיא יתי' מצד עצמו "אינו מצוי", מ"מ השפיל את עצמו להיות גם בכח"י "מצוי ראשון"³⁷.

יוד. והנה על הביאור דלעיל – שהלשון "תעלה על הדעת" מורה על נע"י בדת יש להקשות לכאורה ממ"ש הרמב"ם (לקמן ה"ו) "וכל המעלה על דעתו שיש שם אלקה אחר חוץ מזה עובר בלי"ת כו'". דלכאורה: כשאדם קס"ד "שישי שם אלקה אחר חוץ מזה" הרי זה ודאי פחיתות וירידת הדעת, ואין מתאים כזה הלשון "התעלה על דעתו"?

והביאור בזה: הקס"ד של הטעות (של הטעות, אבל ביחד עם זה, הרי ברדאי לא כשופטני עסקינו – שמפני טפשות טועה וקס"ד) "שישי שם אלקה אחר חוץ מזה" – הוא לפי שטועה וקס"ד, שמכיון שבראית העולם היא ירדה והשפלה לגבי יתי', לכן בא לרדע סכרא, שיש "אלקה אחר חוץ מזה", היינו: שהש"ית

37 ע"פ מ"ש בפנים (בבב"א ב' ההלכות הראשונות). וכן גם מה שכתב בה"צ "אם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבד מצויים הוא לבדו יהי' מצוי ולא יבטל הוא לביטולם" – דלכאורה: מה מחדש בזה? מהי הקס"ד שבטל (ח"ז) ע"י ביטולם –

והביאור: מכיון שהטעם להם שצמצם את עצמו להיות בכח"י "מצוי" הוא בכח"י להמציא את הנמצאים, ה"י אפשר לומר שהשלימות דכח"י "מצוי" תלוי בהו שממציא את הנמצאים: ומחדש הרמב"ם, שגם כשכל הנמצאים אינם מצויים מל"מ "יהי' מצוי ולא יבטל הוא לביטולם", היינו: שלא יבטל גם הענין (והשלימות) ד"מצוי". – וה"י חידוש גדול (ונסתירתו, לכאורה, למח"ל בנוגע לתואר "מלך" דהקב"ה ד"אין מלך בלא ע"ס).

והטעם על זה – כי "הוא ברור הוא אינו צריך להם כו'", פירוש: שהשלימות שבענין התחיות הנבראים יענה בו גם טרם שהמציא אותם³⁸. [וכידוע (ראה המשך תרס"ו בתחלתו, ד"ה לקחתם אעתי'. ובכ"ז) שהכח שלמעלה אינו חסר פועל. ולהעיר מהפיוט: אדון עולם אשר מלך בטרם כל יצור נברא (וראה ד"ה אדון עולם ה'ש"א)].

וגם בענין זה כתב הרמב"ם הלשון "ואם יענה על הדעת" – וכיון שענין זה בא אחר המלכה ב' מוכן שרצוה זו היא נעלית יותר מ"יעלה על הדעת" שבהלכה ב' – כי שלילת הנמצאים שבהלכה ב' (א"א דבר אחר יכול להמצאותו) היא מצד הבח"י "אינו מצוי"; משא"כ בהלכה ג' – שגם מצד הבח"י "אינו מוכרח להמציא את הנמצאים.

38 אבל לא הענין ד"ראש"י (ראש"י) (ראה לעיל הערה 34) – כי הענין ד"ראש"י (המורה שיש (שאופשר) ש"ג (ל' ש"ד זקוק כשישנם "נמצאים מלבדו".

39 ועפ"י יומתק לשון הרמב"ם "שאין כל הנמצאים מלבד מצויים", היינו: שהנמצאים אינם מצויים מחוץ להכח מתחיה אותם.